

ปรัชญาของลัทธิขงจื๊อ เป็นปรัชญามนุษนิยม (Humanism) ที่มีเป้าหมายแห่งปรัชญาเป็นไปเพื่อมนุษยชาติเป็นสำคัญ และมักจะสนใจแต่ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับกิจการของมนุษย์เท่านั้น ลักษณะของปรัชญาเช่นนี้ มนุษย์จะมีความสำคัญอยู่มากในฐานะที่เป็นมาตรการสำหรับตัดสินความจริงและความดีต่างๆ ดังจะเห็นได้ว่า สัญลักษณ์ของคุณความดีในทัศนะของขงจื๊อได้แสดงออกในรูปของมนุษย์ที่มีตัวตนอยู่จริง และเกณฑ์การตัดสินความดีทั้งหลายก็ได้แบบอย่างมาจากพฤติกรรมของบุคคลเหล่านั้นเอง มนุษย์จึงเป็นศูนย์กลางแห่งความสนใจของปรัชญาขงจื๊อเสมอมา

หากจะแบ่งประเภทของปัญหาที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ออกเป็น 2 ประเด็นใหญ่ คือ ปัญหาที่ว่า "มนุษย์คืออะไร" และปัญหาที่ว่า "มนุษย์ควรจะเป็นอย่างไร" แล้ว ก็จะสามารถหา สำหรับปัญหาแรกซึ่งเป็นปัญหาในเชิง เมตาฟิสิกส์ว่าด้วยธรรมชาติของมนุษย์นั้น ยังมีได้เป็นปัญหาที่อยู่ในความสนใจของนักปรัชญาทั้งหลายในสมัยของขงจื๊อแต่อย่างใด ทั้งนี้เนื่องจากสภาพบ้านเมืองในสมัยดังกล่าวคือ สมัยชุนชิว-จั้นกั๋วอนั้น มีแต่ความยุ่งเหยิงเต็มไปด้วยศึกสงครามและการแก่งแย่งชิงอำนาจกัน ดังนั้น ปัญหาที่ปรากฏอยู่เฉพาะหน้าของบรรดานักคิดทั้งหลายจึงได้แก่การแสวงหาวิธีการอันเหมาะสมสำหรับสร้างสรรค์สังคมในอุดมคติที่สงบราบคาบขึ้นมา ขงจื๊อเองก็เป็นเช่นนั้นนักคิดทั้งหลาย เขาได้เพียรพยายามเผยแพร่หลักจริยธรรมในอุดมคติของเขาสู่บรรดาผู้ปกครองแคว้นใหญ่ในสมัยนั้น โดยมีความหวังว่า ถ้าได้ผู้ปกครองที่เป็น "นักปราชญ์" แล้ว ก็จะส่งผลให้บ้านเมืองมีความสงบสุขและเจริญรุ่งเรืองในแนวทางที่ถูกตั้งได้ ขงจื๊อได้ใช้เวลาส่วนใหญ่ของชีวิตให้กับการร่ำสอนหลักการแห่งการอยู่ร่วมกันในสังคมและการชักชวนให้ผู้คนประพฤติตามหลักจริยธรรมอันดีงาม โดยเหตุเหล่านี้จึงกล่าวได้ว่า ความสนใจของปรัชญาขงจื๊อมุ่งเน้นอยู่กับการตอบปัญหาประเด็นที่สองที่ว่า "มนุษย์ควรจะเป็นอย่างไร" อันเป็นปัญหาว่าด้วยจริยธรรมของมนุษย์มากกว่า และโดยเหตุนี้ จึงทำให้คำสอนของขงจื๊อขาดแคลนเนื้อหาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติของมนุษย์อยู่มาก

เรื่องที่มาของมนุษย์ ก็เป็นส่วนหนึ่งของปัญหาว่าด้วยธรรมชาติของมนุษย์ ขงจื๊อจึงมิได้ให้ความสนใจเท่าใดนัก การค้นคว้าหาสาเหตุแห่งการเกิดมาเป็นมนุษย์รวมทั้งเหตุการณ์หลังจากการตายไปแล้วนั้น เป็นเรื่องที่เขาเห็นว่าไม่มีประโยชน์และไม่ใช่น้ำหนักของมนุษย์ที่จะแสวงหากลปัญญาเช่นนั้น เพราะปัญหาที่มนุษย์จะต้องเผชิญหน้าและคอยแก้ไขยังมีอยู่อีกมากซึ่งจะส่งผลประโยชน์ให้แก่ชีวิตปัจจุบันได้มากกว่าการไปสนใจปัญหาที่ไกลตัวและยากต่อการพิสูจน์เช่นนั้น คำกล่าวของขงจื๊อเองที่ว่า "เรื่องของมนุษย์ด้วยกันเองยังไม่รู้ชัด จะไปรู้ถึงเรื่องท้องฟ้าสางเทวดาได้อย่างไร... ถ้ายังไม่รู้จักชีวิตนี้ดีพอ จะไปรู้เรื่องหลังจากการตายได้อย่างไร" ¹ สะท้อนให้เห็นได้ชัดว่าขงจื๊อไม่ได้คิดสนใจจะพิจารณาปัญหาเกี่ยวกับอำนาจลึกลับเหนือการพิสูจน์ที่เป็นตัวคอยกำหนดความเป็นมาและความเป็นไปของมนุษยชาติแต่อย่างใด

เมื่อขงจื๊อไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องวิเคราะห์ปัญหาเรื่องที่มาของมนุษย์เช่นนี้ ความเห็นของเขาเกี่ยวกับปัญหานี้จึงต้องผูกโยงตามความเชื่อที่มีมาแต่โบราณ กล่าวคือ ความเป็นมาและความเป็นไปของมนุษย์ย่อมสัมพันธ์อยู่กับ "เทียน"(สวรรค์) และ "มิ่ง"(ชะตากรรม) เป็นสำคัญ ลักษณะความเชื่อที่สากทุกสิ่งทุกอย่างไว้กับอำนาจเหนือมนุษย์เช่นนี้ มิได้ขัดกับหลักคำสอนของขงจื๊อแต่อย่างใด เพราะเขามีได้ปฏิเสธอำนาจดังกล่าว เพียงแต่ไม่สนใจในกิจการของอำนาจนั้นเท่านั้นเอง จึงไม่เป็นการประหลาดแต่อย่างใดที่เขาจะยอมรับคติโบราณดังกล่าวไว้เป็นความเชื่อของตน เพราะนอกจากจะเป็นการแสดงอาการไม่ขวางโลกและความเชื่อของคนในสมัยนั้นแล้ว ยังมีส่วนสนับสนุนการเผยแพร่คำสอนของเขาในบางครั้งอีกด้วย

ถ้าโคลงโบราณบทหนึ่งในตอนต้นสมัยราชวงศ์โจว ได้พรรณนาไว้ว่า "สวรรค์(เทียน) เป็นผู้สร้างมนุษย์ขึ้นมา และ โดยอาศัยเหตุแห่งฐานะที่เป็นบรรพบุรุษของมนุษยชาติ สวรรค์จึงเป็นผู้บัญญัติระเบียบต่างๆตลอดจนพิธีกรรมทางพิธีกรรมอื่น ซึ่งมนุษย์จำเป็นจะต้องให้ความ

1 The Analects, 11/11

สนใจวิจารณ์ว่า "งจื่อ" แนวความคิดเช่นนี้ "งจื่อ" ได้รับเอาไว้เป็นความเชื่อของตน ทั้งรับรองอย่างแข็งขันว่า บัญชาแห่งสวรรค์นั้นมีอยู่จริง และมนุษย์ควรจะปฏิบัติตามแนวกรรมที่สวรรค์เป็นผู้กำหนดเอาไว้¹

งจื่อมีความเห็นว่า สวรรค์(เทียน)คือตัวการกำหนดและให้กำเนิดมนุษย์ชาติขึ้นมา และพร้อมกันนั้น ก็ได้มอบหลักจริยธรรมเป็นเครื่องกำกับมาด้วย โดยนัยเช่นนี้ ย่อมตีความได้ว่า หลักจริยธรรมของสวรรค์ดังกล่าวนี้ หมายถึงหลักคำสอนโดยทั่วไปของงจื่อนั่นเอง ดังเกตได้จากคำกล่าวอ้างของงจื่อเองที่ว่า หลักคำสอนของเรามีไปหลักที่เราได้บัญญัติขึ้นเอง แต่เป็นหลักศีลธรรมที่ได้รับสืบทอดมาแต่โบราณ² และ "... เมื่ออายุ 50 จันก็เข้าใจในบัญชาแห่งสวรรค์"³ ดังนั้น การปฏิบัติตามบัญชาแห่งสวรรค์ก็คือการดำเนินรอยตามคำสอนของงจื่อนั่นเอง

การที่งจื่ออ้างอำนาจแห่งบัญชาสวรรค์เช่นนี้ อาจจะมีผลดีต่อคำสอนของเขาอยู่ม้างในแง่จิตวิทยาและศรัทธาความเชื่อ แต่ก็มีส่วนทำให้หลักปรัชญาของเขาบกพร่องในแง่ที่นำเอาเหตุผลของการปฏิบัติธรรมไปผูกพันอยู่กับอำนาจศักดิ์สิทธิ์เหนือการพิสูจน์ ดังมีผู้กล่าววิจารณ์ไว้ว่า "งจื่อสนใจโลกแต่ไม่สนใจปฏิบัติ ได้แต่สอนเราว่าจะทำความดีได้อย่างไรและในลักษณะไหน แต่ไม่เคย

¹ Hajime Nakamura, Ways of Thinking of Eastern Peoples, p.277.

According to a poem composed in the ancient period of the Early Chou dymasty, Heaven created man, and therefore, Heaven, as the ancestor of man, handed down moral precepts which man had to observe. This idea was inherited by Confudius, He recommended acknowledging the order of Heaven which meant on should follow the morality given man by Heaven.

² The Analects, 7/1

³ Ibid., 2/4

สนใจจะตอบปัญหาที่ว่า เหตุใดเราจึงควรจะทำความดี" ¹ เหตุผลที่มนุษย์ควรจะทำความดีนั้น ทรงจื่อไม่จำเป็นต้องตอบ เพราะเขาได้มอบภาระให้แก่อำนาจแห่งสวรรค์ไปแล้ว ซึ่งก็เป็น การเหมาะสมกับคติความเชื่อและกาลสมัยคือผู้ที่อำนาจแห่งสวรรค์ควรจะมีบทบาทในการควบคุมจริย- ธรรมของคนในสมัยนั้น จึงไม่ควรถือเอาจุดบกพร่องดังกล่าวเป็นข้อตำหนิปรัชญาของจื่อ โดยที่มิได้ พิจารณาเงื่อนไขในแง่กาลสมัยและคติชนควบคู่กันไปด้วย ทรงจื่อเองก็ยอมรับผลเพียงให้ประชาชน ได้ปฏิบัติตามหลักคำสอนของเขา มากกว่าที่จะต้องการสร้างหลักปรัชญาที่เป็นระบบสอดคล้องอัน สมบูรณ์ขึ้นมา

เมิ่งจื่อ ผู้เป็นสานุศิษย์รุ่นหลังของลัทธิของจื่อ ได้พยายามอธิบาย เรียบเรียงหลักคำสอน ของจื่อให้เป็นระบบระเบียบมากขึ้น เขาเสนอทฤษฎีขึ้นว่า ธรรมชาติดั้งเดิมของมนุษย์จะมี ชาติแต่สันติงามแผ่อยู่เสมอ การที่มนุษย์ต้องทำความดีก็เพราะธรรมชาติภายในเรียกร้องและคอย สร้างแนวโน้มนำแห่งการทำความดีขึ้นในตัวมนุษย์อยู่เสมอ อันจะทำให้มนุษย์มีความประเสริฐเลิศ เลอแตกต่างไปจากสัตว์เดรัจฉานอื่นๆ ² มนุษย์จึงไม่ควรละเลยการทำความดี เพราะการละเลยความ ดีจะเป็นการขัดกับธรรมชาติภายในตัวของตนเอง ทฤษฎีของเมิ่งจื่อดังกล่าวนี้ เท่ากับเป็นการ กติบายถึงเหตุผลแห่งการทำความดีของมนุษย์แทนจื่อ โดยที่ไม่ต้องอ้างอิงคติความเชื่อในเรื่อง เกี่ยวกับสวรรค์อีกต่อไป

¹ Wing-tsit Chan, "The Story of Chinese Philosophy," in The Chinese Mind, edit. Charles A. Moore, (Honolulu : University of Hawaii Press, 1967), p. 35.

Confucius was interested mainly in a practical world, and therefore taught us how to do good without going into the problem of why we should do good.

² Fung Yu-lan, A History of Chinese Philosophy, p.122.

ผู้ที่สามารถควบคุมจิตใจของตนเองได้ ย่อมได้ชื่อว่าเป็นผู้รู้จักธรรมชาติของตนเอง และเมื่อรู้จักธรรมชาติของตนเองแล้ว ก็ย่อมได้ชื่อว่ารู้จักสวรรค์(เทียน)ด้วย การศึกษาจนรู้จักธรรมชาติของตนได้ก็คือการทำตามบัญชาแห่งสวรรค์ อายุจะยืนยาวหรือแสนสั้นมิใช่เรื่องสำคัญ เพียงปฏิบัติตามบัญชาแห่งสวรรค์โดยปล่อยให้ทุกสิ่งบังเกิดขึ้นและเป็นไป นั่นแหละคือชะตาที่กำหนดของตนเอง

ถึงแม้ว่าเมิ่งจื่อจะสนใจและเห็นความสำคัญของการวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์มากขึ้น แต่ทฤษฎีธรรมชาติมนุษย์ที่เขาอธิบาย ก็ยังคงเป็นไปเพื่อผลทางจริยศาสตร์มากกว่า จะมุ่งหมายให้เป็นทฤษฎีทางภววิทยา (Ontology) ดังจะสังเกตเห็นได้ว่า นอกจากการตีความคำว่า "บัญชาแห่งสวรรค์" เสียใหม่เพื่อให้มนุษย์มีความสำคัญในหน้าที่และกล้ารับผิดชอบในเรื่องการพิจารณาจริยธรรมด้วยตัวของตัวเองแล้ว เมิ่งจื่อก็มีใคปฏิเสธอำนาจอื่นๆของ"สวรรค์"แต่อย่างใด แม้จะได้ลดบทบาทของสวรรค์ลงบ้าง โดยการสร้างคำให้แก่ความเป็นมนุษย์มากขึ้นว่าได้เลือกปฏิบัติธรรมด้วยตนเอง แต่เมิ่งจื่อก็ยังไม่กล้าหักล้างคติความเชื่อในเรื่องสวรรค์ลงอย่างเด็ดขาด ถึงเขาจะเชื่อว่ามนุษย์มีความสำคัญเหนือกว่าสัตว์โลกอื่นๆ แต่เขาก็ยังยอมรับว่า มีอำนาจบางอย่างที่อยู่เหนือมนุษย์จนเกินวิสัยที่มนุษย์จะควบคุมหรือทำความเข้าใจได้ "สิ่งที่ถูกกระทำให้สำเร็จขึ้น โดยมีใช้น้ำมือของมนุษย์ ย่อมเกิดมาจากเจตนาของสวรรค์(เทียน) สิ่งที่เกิดขึ้น โดยมีใช้สาเหตุจากมนุษย์ ย่อมเกิดจากอำนาจของชะตากรรม(มิ่ง)"² โดยเหตุนี้ "สวรรค์"จึงยังคงมีอำนาจและบทบาทอยู่ในปรัชญาของเมิ่งจื่อในฐานะที่เป็นตัวกำหนดทุกสิ่งทุกอย่าง แม้กระทั่งธรรมชาติที่ดีของมนุษย์ ก็ได้ด้วยการที่สวรรค์ได้เจาะจงประทานมาให้แก่มนุษย์ เป็นพิเศษ

¹ Mencius 7 A : 1

He who has exhausted all his mental constitution know his nature. Knowing his nature, he knows Heaven. To preserve one's mental constitution and nourish one's nature is the way to serve Heaven. When neither a premature death nor long life causes a man any double-mindedness, but he waits in the cultivation of his personal character for whatever issue, this is the way in which he establishes his Heaven-ordained being.

² Ibid., 5 A : 6.

ในสมัยราชวงศ์เซิน นักปรัชญาซึ่งถือคนสำคัญในยุคนั้นคือตงจั้งชู่ ได้ตีความคำสอนของขงจื้อเสียใหม่ และย้ำทฤษฎีเกี่ยวกับอำนาจแห่งสวรรค์ไท่หนักแน่นมั่นคงยิ่งขึ้น เขาตอบปัญหาเรื่องที่มาของมนุษย์เอาไว้อย่างชัดเจนว่า

สิ่งที่สร้างมนุษย์ขึ้นมาข้อมไม่ใช่มนุษย์ด้วยกันเอง เพราะผู้สร้างมนุษย์ที่แท้คือสวรรค์ มนุษย์จะเป็นมนุษย์ได้ก็เพราะสวรรค์ สวรรค์จึงเป็นบรรพบุรุษของมนุษย์ และโดยเหตุนี้ มนุษย์จึงมีธาตุของสวรรค์เป็นองค์ประกอบอยู่ในตัว ร่างกายของมนุษย์ได้จากกฎเกณฑ์อันหลากหลายหลากหลายของสวรรค์ หลังชีวิตของมนุษย์ได้จากอาการเปลี่ยนแปลงเจตนาของสวรรค์ และคุณธรรมของมนุษย์แสดงออกได้ก็โดยแรงอิทธิพลของกฎเกณฑ์แห่งสวรรค์ ... มนุษย์จึงเป็นผู้สืบทอดลักษณะของสวรรค์เอาไว้ อารมณ์และธรรมชาติของมนุษย์จึงเป็นสิ่งที่ได้รับจากสวรรค์โดยตรง¹

นอกจากนี้ ตงจั้งชู่ยังได้ขยายความออกไปอีกว่า การแสดงออกของมนุษย์ชาติจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับการแสดงออกของสวรรค์อีกด้วย ถ้ามนุษย์ทำดี ฟ้าดินก็จะอุดมสมบูรณ์ ถ้ามนุษย์ทำชั่วมาก ฟ้าดินก็จะพิโรธบันดาลให้เกิดเป็นภัยธรรมชาตินานา วิธีการชักชวนให้ผู้คนหันมาปฏิบัติธรรมของตงจั้งชู่จึงเท่ากับการยกเอาภัยธรรมชาติขึ้นมาทำให้คนเกรงกลัวในบาปกรรม ลักษณะคำสอนเช่นนี้ เป็นไปตามแนวโน้มของปรัชญาในสมัยนั้น ซึ่งสนใจฝักใฝ่อยู่กับรหัสลับทิวและอำนาจ

¹ Ch'u Chai, and Winberg Chai, Confucianism, pp.106-107.

What produces (man) cannot(itself)be man, for the creator of is Heaven. The fact that man is man derives from Heaven. Heaven, indeed, is man's great ancestor. This is why man is to be classed with Heaven above. Man's physical body is given form through the transforming influence of Heaven's numerical(laws). Man's vital force is directed to humanity (jen) through the transforming influence of Heaven's will. Man's virtuous conduct is expressed in righteousness(yi) through the transforming influence of Heaven's principle...The duplicate of Heaven lies in man, and man's feelings and nature derive from Heaven.

ลักษณะต่าง ๆ อยู่แล้ว ประกอบกับเป็นช่วงที่ลัทธิขงจื้อ เพิ่งจะ ได้รับการฟื้นฟูขึ้นมาใหม่หลังจากตกอยู่ใน
วิกฤตการณ์ทางปัญญาในสมัยของจักรพรรดิฉินที่หวังอยู่ระยะหนึ่ง จึงจำเป็นต้องปลุกฝังจิตวิทยาความ
เชื่อของประชาชนให้หนักแน่นด้วยคำสอนที่ถ้อยถ้อย โลด โตน คติความเชื่อในเรื่องอำนาจแห่งสวรรค์
จึงได้ถูกปลุกฝังลงไป ในจิตใจของสามัญชนของลัทธิขงจื้ออย่างแนบแน่นนับแต่สมัยนั้น เป็นต้นมา

จะเห็นได้ว่า ตามทัศนะของปรัชญาขงจื้อยุคต้น คำตอบเกี่ยวกับปัญหาเรื่องที่มาของมนุษย์
ผูกพันอย่างแน่นแฟ้นอยู่กับความเชื่อเรื่อง "เทียน" และ "มิ่ง" เป็นสำคัญ ความเชื่อนี้ได้ถูกปลุกฝังมานาน
นับพันปีกว่าจะถึงสมัยของจูซี ดังนั้น เมื่อจะต้องตอบปัญหาที่มาของมนุษย์เสียใหม่ให้มีเหตุผลรองรับ
เพียงพอ จูซีจึงพยายามนำเอาคติเรื่อง "เทียนมิ่ง" นี้ ไปสังเคราะห์ให้เข้ากับหลักการเรื่อง "หลี่"
ของเขาเสียก่อน เพื่อให้เป็นจุดเริ่มต้นฐานของการแก้ปัญหาดังกล่าว

จูซีกล่าวรับรองไว้ว่า "เทียน ก็คือ หลี่, มิ่ง ก็คือ ชิ่ง (ธรรมชาติ), และ ชิ่ง ก็คือ หลี่"¹
เป็นการแสดงให้เห็นว่า เขาได้นำเอาแนวคิดเรื่อง "เทียน" และ "มิ่ง" ตลอดจนเรื่องธรรมชาติใน
สรรพสิ่ง (ชิ่ง) มาประยุกต์เข้าด้วยกันกับแนวคิดเรื่อง "หลี่" ของเขา ตามความคิดของจูซี ทัศนะ
ปรัชญาที่ทั้งหมดข้างต้นล้วนแต่ใช้โยงนอกถึงสารอันเดียวกันทั้งสิ้น กล่าวคือ ใช้หมายถึงกฎ เกณฑ์หรือ
เหตุผลของจักรวาลซึ่ง เป็นตัวกำหนดและจัดการความเป็นมาและความเป็นไปของสรรพสิ่งในจักรวาล
การใช้ศัพท์เรียกต่างกันก็เป็นเพราะต้องการ เน้นคุณลักษณะของกฎ เกณฑ์ดังกล่าวในแง่มุมใดแง่มุมหนึ่ง
ต่าง ๆ กันออกไปเท่านั้น

จูซีอธิบายต่อไปโดยตั้งข้อสังเกตขึ้นว่า คำว่า "เทียน" ที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ โบราณทั้งหลาย
มักจะใช้กันในความหมาย 3 อย่างด้วยกันคือ หมายถึงสวรรค์หรือทิววิมานในสวรรค์อย่างหนึ่ง หมายถึง
ถึงผู้ปกครองสูงสุดของจักรวาลอย่างหนึ่ง และหมายถึงกฎ เกณฑ์ของสวรรค์อีกอย่างหนึ่ง² ซึ่งจะ

¹ Chu Hsi, The Philosophy of Human nature, trans. J.Percy Bruce, (New York : AMS Press, 1973), p.3.

² J. Percy Bruce, Chu Hsi and His Master, p.282.

เห็นได้ว่า ความหมายทั้ง 3 นี้ มีนัยซ้อนไปในเชิงวัตถุประสงค์ กล่าวคือ ไม่ว่าจะเป็นวิมานในสวรรค์ จะเป็นผู้ปกครองสูงสุด หรือจะเป็นกฎเกณฑ์ซึ่งบัญญัติโดยผู้ปกครองดังกล่าวก็ดี ล้วนเป็นสิ่งที่สามารถนึกवादเป็นมโนภาพที่มีตัวตนขึ้นมาได้ทั้งสิ้น อย่างไรก็ตาม หากได้พิจารณาต่อไปก็จะพบว่า ความหมายทั้ง 3 นี้ต่างก็มีนัยในแง่นามธรรมซึ่งสามารถตีความเทียบให้เป็นคุณสมบัติของ "หฺลึ" ได้ด้วย เช่นกันทั้งสิ้น สวรรค์หรือวิมานในอากาศก็เทียบได้กับสรรพสิ่งในจักรวาลซึ่งยังไม่มีรูปร่างปรากฏให้เห็นแต่ก็พร้อมที่จะปรากฏให้เห็นได้ทุกเมื่อที่มีเหตุหรือปัจจัยขอ เที่ยง 1 ในแง่ "เทียบ" จึงอาจหมายความถึง "แบบ" ของทุกสิ่งและทุกๆปรากฏการณ์ในจักรวาลนั้นเอง สำหรับความหมายที่หมายถึงพระเจ้าหรือผู้ปกครองสูงสุดของจักรวาลนั้น มีนัยบ่งถึงตัวการที่คอยตัดสินความเป็นไปของสิ่งต่างๆให้เป็นไปตามกฎ จึงเทียบได้เท่ากับพลังที่ผลักดันให้สรรพสิ่งดำเนินไปตามเหตุผลนั้นเอง ส่วนในแง่ที่หมายถึงกฎเกณฑ์ของสวรรค์ซึ่งบัญญัติโดยพระเจ้า ก็อาจแปลให้เท่ากับกฎเกณฑ์ของจักรวาลหรือตัวเหตุผลได้ เมื่อสรุปแล้ว ความหมายแต่โบราณของคำว่า "เทียบ" ก็มีได้กินความแตกต่างไปจากคำว่า "หฺลึ" ของจูซีเลย โดยมีความหมายเป็นเชิงรูปธรรมของ "หฺลึ" ทั้งสิ้น เพราะ "หฺลึ" เป็นทั้ง "แบบ" ของสรรพสิ่ง เป็นทั้งตัวเหตุผลที่คอยกำหนดสรรพสิ่ง และเป็นทั้งตัวการจัดการให้เหตุผลเหล่านั้นดำเนินไปตามครรลองของมันได้อย่างถูกต้อง

สำหรับคำว่า "มิ่ง" นั้น นอกจากจะตีหมายถึงพรหมลิขิตหรือชะตากรรมแล้ว ยังใช้ในความหมายว่าคำสั่งหรือการสั่งอีกด้วย ดังนั้น "มิ่ง" จึงเท่ากับคำบัญชาจากสวรรค์ซึ่งมีมาถึงมนุษย์และสรรพสิ่ง มีฐานะเป็นชะตาที่แฝงอยู่ในตัวปัจเจกภาพทั้งปวงและคอยกำหนดความเป็นไปต่างๆนานาของปัจเจกภาพนั้นๆให้สอดคล้องกับความต้องการของสวรรค์ จูซีจึงมีความเห็นว่า "มิ่ง" ก็คือเจตนาในการสร้างสรรค์ของ "เทียบ" หรือพระเจ้าผู้สร้างนั่นเอง 2 เมื่อ "เทียบ" ต้องการสร้างสรรค์ให้เป็นอย่างไร ก็แสดงออกเป็นเจตนาในรูปของคำสั่งเพื่อให้ปัจเจกภาพต่างๆเป็นไปเช่นนั้น

1 Ibid., p.289.

2 Ibid., p.190.

"มิ่ง" ก็เปรียบเสมือนสารตราที่แต่งตั้งให้มนุษย์ไปประจำการในหน้าที่ต่างๆ" ¹ โดยเหตุนี้ สารของ "มิ่ง" ก็ย่อมเป็นสาระอันเดียวกันกับของ "เหียน" และเมื่อเป็นเช่นนั้น ก็ย่อมมีสาระเดียวกันกับ "หลี่" ด้วย "หลี่" คือ เหตุผลของจักรวาลที่กำหนดสรรพสิ่ง เจตนาของเหตุผลกับตัวเหตุผลย่อมมีเนื้อหาเดียวกันเป็นธรรมดา เพียงแต่สามารถแยกมองได้เป็น 2 แง่ คือ ในแง่ที่เป็นตัวคอยกำหนดหนึ่งและในแง่ที่เป็นการกำหนดอีกหนึ่ง ซึ่งไม่ว่าจะมองในแง่ใด เนื้อหาก็คงยังเป็นเนื้อหาเดียวกันอยู่นั่นเอง คำ "เหียน" (หลี่) ต้องการกำหนดให้ผู้หญิงคนหนึ่งไม่มีลูก แล้วแสดงเจตนาในรูปของ "มิ่ง" ว่าผู้หญิงคนนั้นจะต้องไม่มีลูก ไม่ว่าจะมองในแง่ที่เป็น "เหียน" (ผู้กำหนด) เป็น "มิ่ง" (เจตนาการกำหนด) หรือในแง่ที่เป็น "หลี่" (เหตุผลที่กำหนด) เนื้อหาก็คงยังเป็นเนื้อหาเดียวกันทั้งหมด ก็คือผู้หญิงคนนั้นจะไม่มีลูก

"เหียน", "มิ่ง" และ "หลี่" จึงเป็นคำที่ต่างก็บ่งถึงสาระอันเดียวกัน คือหมายถึงกฎเกณฑ์เหตุผลของจักรวาล แต่ในการเลือกใช้คำที่ต่างกันจะทำให้แสดงนัย (connotation) ที่ต่างกันไปด้วย กล่าวคือ เมื่อใช้คำว่า "เหียน" จึงมีนัยก่อนไปในทางเป็นรูปธรรม ก็จะให้ความหมายเน้นหนักไปในแง่ของการรับรองว่ากฎเกณฑ์ของจักรวาลดังกล่าวมีอยู่จริงอย่างเป็นอิสระไม่ขึ้นอยู่กับสิ่งอื่น และเมื่อใช้คำว่า "มิ่ง" ก็จะเป็นการเน้นในแง่ที่ว่ากฎเกณฑ์ดังกล่าว เป็นสิ่งที่กำกับอยู่ในปัจเจกภาพของสรรพสิ่ง นั่นก็คือการเน้นคุณลักษณะที่เป็นอันตรภาวะ (Immanent) ของกฎเกณฑ์ของจักรวาลนั่นเอง

คำว่า "เหียน" นั้น ใช้เมื่อมุ่งหมายจะชี้ให้เห็นถึงคุณสมบัติในข้อที่สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตนเอง (self-existence) คำว่า "มิ่ง" นั้น ระบุถึงคุณสมบัติของการแผ่กระจายไปสู่ปัจเจกภาพ แล้วซึมซาบเนืองอยู่ในสิ่งนั้นๆ ... และคำว่า "หลี่" เป็นคำที่บ่งถึงความจริงว่า ปรากฏการณ์และสรรพสิ่งย่อมมีกฎเกณฑ์ในการดำรงอยู่ทั้งสิ้น... ²

¹ Chu Hsi, The History of Human Nature; p.4.

² Ibid., p.3.

เมื่อจู่ก็แจ่มให้เห็นได้ว่า "เทียน" และ "มิ่ง" หมายถึงสภาวะเดียวกันกับ "หลี่" แล้ว การอธิบายปัญหา เรื่องที่มาของมนุษย์ของเขาก็ดูง่ายขึ้น เพราะถ้าหากเขาจะกล่าวว่า มนุษย์มี กำเนิดมาจาก "หลี่" ก็ย่อมไม่เป็นการขัดแย้งกันกับคำกล่าวของนักปราชญ์โบราณที่ว่ามนุษย์เกิดจากการบังคาลของ "เทียนมิ่ง" แต่อย่างใด และถ้าตามว่ามนุษย์เกิดมาจาก "หลี่" ได้อย่างไร ก็จะสามารถอธิบายได้ตามทฤษฎี โครงสร้างจักรวาลของเขานี้ กล่าวไว้ว่า จักรวาลและสรรพสิ่งย่อมเกิดขึ้น ไม่ได้หากปราศจาก "หลี่" เป็นตัวกำหนด

จู่ก็อธิบายว่า กำเนิดของมนุษย์ชาติมีอยู่ 2 ขั้นตอนด้วยกันคือ ขั้นตอนแรกเรียกว่า "ฉี่ฮว่า" หมายถึงการเปลี่ยนแปลงของ "ฉี่" และขั้นตอนต่อมาเรียกว่า "สิงเจิน" คือการเกิดเป็นรูปร่างขึ้น "ฉี่ฮว่า" เกิดขึ้นแต่เมื่อเริ่มแรก มนุษย์จะถูกสร้างขึ้นอย่างอัตโนมัติ โดยปราศจากผู้ให้กำเนิด สิงเจินเกิดขึ้นในภายหลัง เมื่อมีมนุษย์ขึ้นแล้ว จึงมีการสืบทอดลักษณะต่อกันมาโดยไม่มีสิ้นสุด¹ ขบวนการกำเนิดของมนุษย์ชาติจึงเป็นขบวนการที่มีวิวัฒนาการมาจากการเปลี่ยนแปลงของ "ฉี่" จนเกิดรูปลักษณ์และคุณสมบัติของความเป็นมนุษย์ขึ้นมา ขบวนการดังกล่าวนี้จะเกิดขึ้นก็เฉพาะ ในกรณีที่โลกยังยุ่งเหยิงมีสถานะเป็นกลีฬ (chaos) อยู่ ต่อเมื่อโลกได้จัดระเบียบเรียบร้อยแล้ว จึงเปลี่ยนรูปแบบเป็นการสืบทอดทางเชื้อสายแห่งมนุษย์ชาติ แพร่พันธุ์สืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

¹ Fung Yu-lan, A History of Chinese Philosophy, II : 550

"Evolutions of the Ether (Ch'i Hua)" occurred when, in the beginning, individual human beings were spontaneously produced without having any progenitors. "Propagation in the (same) image (Hsing Hsen)" occurred when, there being these individual human beings, propagation thereafter took place from one to another without end.

คำอธิบายของจูซีดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความเชื่อที่ว่า มนุษย์มิได้มีกำเนิดหรือที่มาอันลึกลับพิศดารแต่อย่างใด แต่เกิดจากการสืบพันธุ์ต่อกันมาของบรรพบุรุษในอดีตกาลครั้งที่เห็นประจักษ์กันอยู่ ปัญหาที่จะเกิดตามมาก็คือหากจะสืบสาวเชื้อสายไปเรื่อยๆ ก็จะได้คำตอบว่า มนุษย์คนแรกเกิดขึ้นมาได้อย่างไร จูซีจึงแก้ปัญหาดังกล่าว โดยการอธิบายถึง "ฉี่ชัว" ว่าเป็นขบวนการเริ่มแรกของมนุษยชาติในขณะโลกเพิ่งจะเกิดขึ้นใหม่ๆ "มนุษย์คนแรกเกิดจากขบวนการเปลี่ยนแปลง โดยอัตโนมิติ (จิตหยวนเปี่ยนชัว)" ¹ ซึ่งขบวนการดังกล่าวก็เป็นผลสืบเนื่องมาจากวิวัฒนาการของจักรวาลอีกทีหนึ่ง ขบวนการ "ฉี่ชัว" และ "สิงเงิง" นี้ มิได้จำกัดใช้แต่เฉพาะในการให้กำเนิดมนุษยชาติขึ้นเท่านั้น ยังครอบคลุมไปถึงการให้กำเนิดแก่สัตว์และสรรพสิ่งอื่นๆ อีกด้วย ² กำเนิดและที่มาของมนุษย์และสรรพสิ่งในจักรวาลจึงสามารถอธิบายได้ด้วยกฎเกณฑ์และขบวนการอันเดียวกัน มิได้พิเศษไปกว่ากันแต่อย่างใดเลย

ที่มาของมนุษย์แต่เริ่มแรกจึงเกิดมาจากการเปลี่ยนแปลงของ "ฉี่" เป็นสำคัญ แต่การทำงานของ "ฉี่" นั้น จำเป็นจะต้องขึ้นอยู่กับ "หลี่" ด้วย เพราะ "ฉี่" มีสถานะเป็นเพียงพลังในการสร้างสรรค์ให้สรรพสิ่งเกิดเป็นปรากฏการณ์ทางรูปธรรมขึ้นมาได้เท่านั้น ตัวของมันเองไม่สามารถกำหนดรูปแบบหรือทิศทางในการสร้างสรรค์แต่อย่างใด โดยเหตุนี้ จึงต้องมี "หลี่" คอยทำหน้าที่เป็นตัวกำหนดแนวทางและเป้าหมายเพื่อให้ "ฉี่" สามารถทำงานได้ การเปลี่ยนรูปของ "ฉี่" จนเกิดเป็นสรรพสิ่งขึ้น โดยอัตโนมิติ จึงมิใช่อัตโนมิติที่มีขอบเขตใด เหตุผลหรือทิศทาง เพราะ โดยแท้จริงแล้ว คุณสมบัติ ตลอดจนเหตุผลของการกำหนดสิ่งต่างๆ ได้ถูกกำหนดเอาไว้แล้วก่อนที่ "ฉี่" จะเริ่มขบวนการเปลี่ยนแปลง "ฉี่" ย่อมไม่สามารถจะเคลื่อนไหวหรือกระทำการใดๆ ได้หากปราศจาก "หลี่" และ "หลี่" ก็ไม่อาจจะแสดงออกถึงความมีอยู่ได้หากปราศจาก "ฉี่" ถ้าจะเปรียบ "หลี่" เป็นพระผู้สร้าง "ฉี่" ก็จะเปรียบได้กับการทำงานของพระผู้สร้าง ถ้าพระผู้สร้างไม่ลงมือทำงาน สรรพสิ่งก็ย่อมไม่อาจเกิดขึ้นได้ และ

¹ Ibid.

² Ibid., p.551.

ในทำนองเดียวกัน ถึงจะมีการกระทำการ แต่หากปราศจากผู้ทำการคอยกำหนด ก็ย่อมเป็นไปได้ เช่นกันที่จะเกิดเป็นสรรหสิ่งอื่นได้

เมื่อ"ฉี"ได้ให้กำเนิดสรรหสิ่ง เป็นรูปธรรมที่มีตัวตนขึ้นแล้ว "หลี่"ก็จะยังแฝงอยู่เป็นสารัตถะในรูปธรรมดังกล่าว โดยมีสถานะ เป็นธรรมชาติ(ซึ่ง)ของรูปธรรมนั้นๆ องค์ประกอบของสรรหสิ่งจึงต้องมีทั้ง"หลี่"และ"ฉี"อยู่ด้วยเสมอ แม้เมื่อมีการสืบทอดลักษณะ โดยวิธีการ"สิงเชิง"สารัตถะของ"หลี่"และ"ฉี"ในสรรหสิ่งนั้นๆก็จะส่งทอดต่อกันไปไม่มีที่สิ้นสุด หากขาดองค์ประกอบไปเพียงอย่างใดอย่างหนึ่ง การสืบทอดของสิ่งนั้นๆก็จะล้มเหลวและจะไม่มีขบวนการให้กำเนิดใดๆ เกิดขึ้น ดังนั้น ไม่ว่าจะเป็"ฉี"ว่า"หรือ"สิงเชิง" "หลี่"กับ"ฉี"ก็จะมีบทบาทที่สำคัญในการร่วมกันสร้างสรรหสิ่งขึ้นเสมอ โดยที่"หลี่"จะทำหน้าที่กำหนดและ"ฉี"จะทำหน้าที่ให้กำเนิดดังกล่าว โดยเหตุนี้ หากจะเปลี่ยนเอามโนทัศน์เรื่อง"เทียน"และ"มิ่ง"มาใช้แทนที่"หลี่" ก็ย่อมไม่เป็นการผิดเช่นกันถ้าจะกล่าวว่า "เทียน"และ"มิ่ง"คือผู้ที่กำหนดความเป็นมาของมนุษย์และสรรหสิ่ง โดยนัยเช่นนี้ จูซีจึงมิได้กล่าวหักล้างคำสอนของลัทธิขงจื้อ โบราณแต่อย่างใด

ที่มาของมนุษย์ตลอดจนสรรหสิ่งจึงเกิดมาจากวิวัฒนาการของ"ฉี" ซึ่งเป็นวิวัฒนาการที่สืบเนื่องมาจากวิวัฒนาการของจักรวาลอีกทีหนึ่ง จึงกล่าวได้ว่า แนวคิดของจูซีเกี่ยวกับที่มาของมนุษย์นี้เป็นความเชื่อแบบทฤษฎีวิวัฒนาการ ซึ่งต่างกับความเชื่อในเชิงทฤษฎีแบบพระเจ้าสร้างของลัทธิขงจื้อ โบราณ จะเห็นได้ว่า แม้จะได้เปลี่ยนแนวโน้มของความเชื่อจนกลายเป็นตรงกันข้ามเช่นนี้ แต่จูซีก็สามารถอธิบายความเชื่อทั้งสองแนวโน้มให้สอดคล้องกันได้อย่างน่าประหลาด การตีความปรัชญาของลัทธิขงจื้อเสียใหม่เช่นนี้จึงมิได้สร้างความกระทบกระเทือนต่อคำสอนดั้งเดิมแต่อย่างใด ทั้งนี้ เป็นผลเนื่องมาจากการสามารถสังเคราะห์ความคิดจนได้เป็นทฤษฎี"หลี่"ขึ้นมาใช้เป็นพื้นฐานสำหรับการอธิบายนั่นเอง

ชะตากรรม (มิ่ง)

ปัญหาเรื่องที่มาของมนุษย์ ยังสืบเนื่องเกี่ยวพันไปถึงความเชื่อในเรื่องชะตากรรมอีกด้วย ลัทธิขงจื้อได้ฝังใจอยู่กับความเชื่อในเรื่องนี้อย่างแน่นแฟ้น จนอาจกล่าวได้ว่าเป็นลัทธิของฝ่ายชะตากรรมนิยม (Fatalism) ลัทธิหนึ่ง คำว่า "เหียนมิ่ง" (ประกาศิตแห่งสวรรค์) เป็นศัพท์ที่มีบทบาทและความสำคัญอยู่ในประวัติลัทธิขงจื้อมาตลอด ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความเชื่อที่ว่า ชีวิตและสถานภาพของมนุษย์และสำคัญตลอดจนปรากฏการณ์ต่างๆ ในจักรวาล ล้วนแล้วแต่เป็นไปตามเจตนาจำนงของสวรรค์ทั้งสิ้น คำสั่ง(มิ่ง)จากสวรรค์(เหียน)นี้ จะกำหนดความเป็นมาและความเป็นไปของสรรพสิ่ง โดยไม่มีอะไรสามารถขัดขวางหรือถ่วงได้ ดังนั้น ขงจื้อจึงมีความเห็นว่า มนุษย์ไม่มีหน้าที่ที่จะต้องไปสู้วายหรือเคียดแค้นต่อการกำหนดวิถีชีวิตของตนเองให้เป็นที่ยุ่งยาก เพราะ "การเกิดและการตายย่อมเป็นไปตามชะตากรรม(มิ่ง) ยากดีมีจนย่อมขึ้นอยู่กับสวรรค์(เหียน)" ¹ หน้าที่ของมนุษย์จึงมีเพียงแต่การศึกษาทำความเข้าใจ เจตนารมณ์ของสวรรค์ให้รู้แจ้ง เชื่อจะได้ปฏิบัติตามเหตุผลและเจตนารมณ์ของสวรรค์นั้นๆ ได้อย่างถูกต้อง

ขงจื้อได้แบ่งแยกหน้าที่ของสวรรค์และหน้าที่ของมนุษย์ออกจากกัน กล่าวคือ สวรรค์มีหน้าที่สร้างสรรคมนุษย์ขึ้นมา พร้อมทั้งบัญญัติหน้าที่ที่มนุษย์จะต้องกระทำกับมาในตัวของมนุษย์แต่ละคนด้วย ส่วนมนุษย์ก็มีหน้าที่ในการปฏิบัติตามบัญญัติของสวรรค์ดังกล่าว โดยไม่ต้องไปสนใจกับวิถีชีวิตที่ได้ถูกกำหนดมาเรียบร้อยแล้ว เมื่อต่างฝ่ายต่างก็ได้กระทำหน้าที่ของตนได้ถูกต้องแล้ว โลกและจักรวาลก็จะเป็นระเบียบและราบรื่นไปได้เอง นี่คือสาระในหลักการเรื่อง "เจิ้งหมิง" ² ของเขานั่นเอง

¹ The Analects, 12/5

² "เจิ้งหมิง" คือหลักการปฏิบัติตนให้ถูกต้องกับฐานะที่มีอยู่เป็นอยู่ (ดูความอธิบายใน เสถียร ไชยนิรันดร์, เมธีตะวันออก, หน้า 151-155.)

มนุษย์คนที่สามารถเข้าใจ เหตุผลและเจตนาของสวรรค์ไดดองแท้ ก็ย่อมจะเข้าใจ ในบทบาทหน้าที่ที่ตนได้รับมอบจากสวรรค์ด้วย และย่อมปฏิบัติตนไปตามบัญญัติแห่งสวรรค์นั้นๆ โดยปราศจากความอาทรในชะตากรรมของตนเองกับทั้งไม่สะทกสะเทือนต่อ โลกธรรมใดๆ หากปฏิบัติหน้าที่ของตนได้เรียบร้อยลุล่วงไปด้วยดี ก็จะได้ชื่อว่าสามารถใช้ชีวิตได้อย่างสมควรแก่ที่ใดเกิดมาและย่อมได้ชื่อว่าเป็นนักปราชญ์(เส็งเหยิน) ของจื้อจิ้งกล่าวไว้ว่า "ผู้ที่ไม่เข้าใจในชะตากรรม (มิ่ง) ย่อมไม่ได้ชื่อว่าเป็นนักปราชญ์" ¹

จึงสังเกตุว่า คำว่า"มิ่ง"นี้ มีความหมายเท่ากับ"คำสั่ง"(จากสวรรค์)ด้วย โดยเหตุนี้ ความเชื่อในเรื่องชะตากรรมของลัทธิขงจื้อ จึงมิได้หมายถึงการสอนให้บังคับคอยปลอบให้เหตุการณ์ผ่านไปโดยไม่ทำอะไร โดยเหตุที่ชะตากรรมของมนุษย์ได้ถูกกำหนดมาในตัวมนุษย์พร้อมๆกับหน้าที่ที่มนุษย์จะต้องกระทำด้วย ดังนั้นถ้าเชื่อในการกำหนดวิถีชีวิตโดยสวรรค์ ก็ต้องเชื่อว่าตนมีภาระผูกพันอยู่กับการกระทำตามเจตนาของสวรรค์ด้วย เจตนาของขงจื้อในการกล่าวถึงเรื่องชะตากรรม ดูเหมือนจะเรียงต้องการให้ยอมรับในสภาวะบางอย่างที่อยู่เหนืออำนาจการกำหนดควบคุมของมนุษย์ เช่น การเลือกเกิดเลือกตาย เป็นต้นเท่านั้น มิใช่ต้องการจะให้ออบการจัดการดำเนินชีวิตทั้งชีวิตให้เป็นเรื่องของสวรรค์เสียทั้งหมด มนุษย์จึงยังคงต้องพยายามศึกษาและแสวงหาความจริงก้าวหน้าให้ยิ่งขึ้นไปเรื่อยๆ ต่อเมื่อพบปะเหตุการณ์ที่พ้นความสามารถแล้ว จึงค่อยยอมรับว่า นั่นคือชะตากรรมที่ถูกลิขิตมา โดยเจตนาของสวรรค์

ในสมัยต่อมา เมื่อเมิ่งจื้ออธิบายว่า การทำตามบัญชาแห่งสวรรค์จะกระทำได้อีกด้วย การศึกษาธรรมชาติที่แท้ของตนเองนั้น เท่ากับเป็นการย้ำถึงหน้าที่ของมนุษย์ทุกคนที่มีร่วมกัน กล่าวคือ มนุษย์มีภาระที่จะต้องศึกษาทำความเข้าใจในคุณธรรมหลักทั้ง 4 (เหยิน, อี้, หลี่, จื้อ) ให้ถูกต้องดองแท้ เนื่องจากคุณธรรมดังกล่าวก็คือธรรมชาติแท้ของมนุษย์นั่นเอง เมื่อเข้าใจคุณธรรมทั้ง 4 แล้ว ก็ย่อมเข้าใจสวรรค์และเข้าใจชะตากรรม เมื่อเข้าใจชะตากรรมแล้ว ก็จะสามารถ

¹ The Analects., 12/5.

วางตัวและคำ เป็นชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับเป้าหมายที่สวรรค์ได้วางเอาไว้ถึงเท่ากับการบรรลุถึงจุดหมายสูงสุดของชีวิตมนุษย์ เมิ่งจื่อจึงเป็นผู้ที่เน้นให้สนใจคำว่า "มิ่ง" ในแง่ที่เป็น "หน้าที่" แทนที่จะไปสนใจในแง่ที่เป็น "ชะตากรรม" กล่าวอีกนัยหนึ่ง มนุษย์ควรเห็นว่า จริยธรรมซึ่งเป็นหน้าที่ของมนุษย์นั้นมีคุณค่ามากกว่าความเป็นไปของชีวิต เขาได้กล่าวเป็นเชิงเปรียบเทียบไว้ว่า

ปลา เป็นสิ่งที่ฉันอยากจะได้ และอุ้งตีนหมีก็เป็นสิ่งที่ฉันอยากจะได้เช่นกัน เมื่อไม่สามารถจะได้ทั้งสองอย่างพร้อมกัน ก็ยอมจะต้อปล่อยปลาไปและเอาอุ้งตีนหมีไว้ ชีวิต เป็นสิ่งที่ฉันปรารถนา และคุณธรรมก็เป็นสิ่งที่ฉันปรารถนาด้วยเช่นกัน เมื่อไม่สามารถจะได้ทั้งสองสิ่งพร้อมกัน ก็ยอมจะสละชีวิตไปและรักษาคุณธรรมเอาไว้ ฉันรักชีวิตนั้นเป็นของแน่ แต่ก็ยังมีสิ่งหนึ่งที่ฉันรักมากกว่าจนทำให้ไม่อยากแสวงหาชีวิตมาในทางที่ไม่ถูกต้อง ฉันเกลียดกลัวความตายก็เป็นอย่างแน่ แต่ก็ยังมีสิ่งหนึ่งที่ฉันเกลียดมากกว่าความตายเสียอีก จึงทำให้ในบางครั้งฉันไม่ต้องการหลบเลี่ยงจากอันตรายที่จะต้องเผชิญ ¹

คำสอนของลัทธิขงจื้อ โบราณเกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องชะตากรรม(มิ่ง) จึงเป็นคำสอนที่กระตุ้นให้มนุษย์ตระหนักถึงหน้าที่ที่ควรกระทำ มากกว่าจะต้องการสอนให้คนคอยหวังกับ โชคชะตาที่ฟ้าจะลิขิตให้ โดยนัยเช่นนี้ ชะตากรรมก็จะเป็นสิ่งที่เพิ่มภาระให้แก่มนุษย์มากยิ่งขึ้นแทนที่จะเป็นการลดหน้าที่การงานลงหรือ เป็นทางแห่งความเกียจคร้านดังที่มีคนเข้าใจกัน หากพิจารณาต่อไปแล้ว

¹ Mencius., 6 A : 10.

I like fish, and I also like bear's paws. If I cannot have the two together, I will let the fish go, and take the bear's paws. So, I like life, and I also like righteousness. If I cannot keep the two together, I will let life go, and choose righteousness. I like life indeed, but there is that which I like more than life, and therefore, I will not seek to possess it by any improper ways. I dislike death indeed, but there is that which I dislike more than death. and therefore there are occasions when I will not avoid danger.

ก็ออกจะเป็นการอยู่ดีธรรมต่อผู้ที่รักษาเชื้อชะตากรรมในลักษณะนี้อยู่บ้าง เพราะต้องกมทนายยอมรับสภาพชีวิตที่สวรรค์จะลิขิตให้ในตอนที่ยังมีภาระในการรับใช้ เจตนาของสวรรค์พร้อมกันไปด้วย ทั้งยังได้รับการสอนให้ไม่ต้องไปสนใจในวิบากกรรมที่จะได้รับจากการทำตามหน้าที่อีกด้วย เช่นนี้แล้ว จะสร้างกำลังใจให้แก่ผู้เลื่อมใสศรัทธาได้อย่างไร เนื่องจากผู้ที่กระทำความดียอมหวังที่จะได้วิบากกรรมที่ดีตอบแทนเป็นธรรมดา

อย่างไรก็ตาม ความเชื่อชะตากรรมในลักษณะเช่นนี้ สามารถส่งเสริมระบอบการปกครองแบบศักดินาสวามิภักดิ์ในสมัยของขงจื้อได้เป็นอย่างดี เพราะความสงบสุขราบคาบของการปกครองระบอบดังกล่าว ขึ้นอยู่กับการยินยอมของประชาชนที่มีต่อชะตากรรมจากเบื้องบนผู้มีใ้ใช้น้อย สภาชาวบ้านเมืองที่ยิ่งใหญ่อย่างที่สุดของสมัยชุนชิว-จั้นกั๋ว คงจะมีส่วนอยู่มากในการทำให้ประชาชนทั้งหลายร่ำร้องต้องการความสงบสุขของบ้านเมืองมากกว่าจะสนใจในเสรีภาพของการกำหนดชีวิตของตนเอง และเป็นเหตุให้มีผู้เลื่อมใสหลักการของขงจื้อผู้มีใ้ใช้น้อย วิบากกรรมในการทำตามหน้าที่ที่ได้รับจากสวรรค์แม้จะไม่ได้อผลถึงตัว โดยตรงในบางครั้ง แต่สามัญของขงจื้อก็เชื่อว่า อย่างน้อยที่สุดก็จะมีผลสะท้อนไปถึงความสงบสุขของบ้านเมืองได้บ้าง จิตสำนึกแบบสังคมนิยมจึงได้ถูกปลูกฝังลงในจิตใจของชาวจีน โดยจริยธรรมแบบขงจื้อมาแต่สมัย โบราณแล้ว

จู๋ซื่อไม่ปฏิเสธความเชื่อในเรื่องชะตากรรมซึ่งนักปราชญ์ลัทธิขงจื้อสมัยต้นได้ย้ำความสำคัญมาตลอด และถึงแม้เขาจะมีความเห็นว่า วิธีกำหนดชะตากรรมของมนุษย์เป็นเรื่องที่ซับซ้อนเกินกว่าสติปัญญาของมนุษย์จะไปเข้าใจได้ ทั้งเป็นเรื่องที่ไม่ควรจะให้ความสนใจมากนัก¹ แต่เขาก็ได้อธิบายปัญหาเกี่ยวกับเรื่องชะตากรรมเอาไว้ไม่น้อย ทั้งนี้โดยมีหลักการเรื่อง "หลี่" ของเขาเป็นพื้นฐานรองรับที่สำคัญ

ดังได้กล่าวแล้วว่า ตามทัศนะของจู๋ซื่อ คำว่า "มิ่ง" เป็นคำที่บ่งถึงกฎเกณฑ์ของจักรวาล (หลี่) ในแง่ที่เป็นกฎซึ่งแผ่กระจายไปสู่สรรพสิ่ง ดังนั้น ทุกๆสิ่งในจักรวาลจึงมี "มิ่ง" ที่มาจากแหล่งเดียวกันทั้งหมด สรรพสิ่งจึงมีชะตากรรมดั้งเดิมที่เหมือนกัน อันได้แก่กฎเกณฑ์สากลที่แบ่งกระจาย

1

Chu Hsi, The Philosophy of Human Nature, pp. 148-150.

ลงมากำกับสภาวะและความเป็นไปของปัจเจกภาพทั้งหลายนั่นเอง ชะตากรรมดั้งเดิมดังกล่าวนี้ เมื่อได้ผ่านขบวนการกำเนิดซึ่งมี "ฉี่" ควบคุมอยู่ในฐานะที่เป็นพลังสร้างสรรค์ให้เป็นรูปธรรมแล้ว ก็จะเป็นปรากฏการณ์อันมีสถานภาพต่าง ๆ กันออกไป ทั้งนี้เนื่องจากปัจจัยต่างๆ ของขบวนการกำเนิดจะเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลาตามอิทธิพลของยิน-หยาง ปัจเจกภาพแต่ละปัจเจกภาพจึงได้รับปัจจัยในการกำเนิดที่ต่าง ๆ กันไม่แน่นอน และทำให้เกิดมีสถานภาพที่ต่างกันเป็นหลากหลายขึ้นเป็นองค์ประกอบประจำตัว "ฉี่" จึงเท่ากับเป็นตัวการที่บิดเบือนชะตากรรมแท้จริงสรรพสิ่ง มีร่วมกันอยู่ตั้งแต่ก่อนกำเนิด ให้กลายเป็นปรากฏการณ์ทางรูปธรรมอันไม่เท่าเทียมกันขึ้น อย่างไรก็ตาม แม้ปรากฏการณ์ของแต่ละปัจเจกภาพจะแสดงออกในรูปที่แตกต่างกันอย่างไร ชะตากรรมที่แท้ก็ยังคงแฝงอยู่ภายในตัวของปัจเจกภาพนั้นๆ ในฐานะที่เป็นสารัตถะ (essence) อันแท้จริง ในการพิจารณาปัญหาเรื่องชะตากรรมของจูจี จึงต้องเริ่มด้วยการแบ่งความหมายของชะตากรรม ออกเป็น 2 ภาค กล่าวคือ ในภาคหนึ่งหมายถึงกฎหรือเหตุผลประจำตัวที่ได้รับถ่ายทอดมาจากกฎเกณฑ์สากล ถือว่าเป็นภาคชะตากรรมที่แท้ และในอีกภาคหนึ่ง หมายถึงลักษณะที่เกิดขึ้นโดยผลกระทบจากอิทธิพลของ "ฉี่" หลังจากที่ผ่านขบวนการกำเนิดมาแล้ว ในภาคนี้ไม่ถือว่าเป็นชะตากรรมที่เที่ยงแท้ถาวรแต่อย่างใด หรือจะกล่าวโดยสรุป ชะตากรรมแบ่งออกเป็น 2 ชนิดคือชะตากรรมที่มีเหตุมาแต่ "หลี่" อย่างหนึ่ง และมีเหตุมาแต่ "ฉี่" อีกอย่างหนึ่ง

... ชะตากรรมที่แท้ในความหมายของตน ก็คือสิ่งที่สวรรค์ได้ประทานให้แก่ตัวฉันมาตั้งแต่แรกเริ่ม เป็นสิ่งที่ประกอบไปด้วยกฎเกณฑ์ต่างๆ เช่น ความสัตย์ซื่อต่อเจ้านายผู้ปกครอง และความกตัญญูต่อบิดา เป็นต้น ส่วนการเกิดมีความแตกต่างกันของชะตากรรมที่แท้ นั้น เป็นไปเพราะอิทธิพลของ "ฉี่" ซึ่งเป็นองค์ประกอบอีกอย่างหนึ่งของการเกิดสรรพสิ่งขึ้น ความแตกต่างหลากหลายอันเกิดจากการกระทำของ "ฉี่" นี้ ย่อมมิใช่ชะตากรรมที่แท้ แม้จะไม่ใช่การถูกต้องนักก็ไม่เรียกว่า ชะตากรรม...¹

¹ Ibid., p. 142.

What I mean by the true Decree is what Heaven appoints for me at the beginning, such as loyalty in serving my prince and filial piety in serving my father, in which many principles are included. The differing degrees of fullness and depth, on the other hand, pertain to the ethereal endowment, which though it would not be right not to call it the Decree, is still not the true Decree.

เมื่อลอง เปรียบเทียบกับทัศนะของลัทธิขงจื้อโบราณ ก็จะพบว่า การที่จิตแบ่งขั้วโดยของ
 ๒ ภาคเช่นนี้ ก็คือการแยกแยะนัยทั้งสองที่แฝงอยู่ในคำว่า "มิ่ง" ออกจากกัน
 ให้ชัดเจนกันเท่านั้น ๒ ภาคธรรม โดยนัยที่เป็น "หน้าที่" ของมนุษย์จะเทียบได้กับ๒ภาคธรรมที่แท้จริง
 รับมาจาก "หลี่" และ๒ภาคธรรม โดยนัยที่หมายถึงชะตาชีวิตที่ลิขิตความเป็นไปต่าง ๆ นั้น ก็จะเทียบ
 ได้กับ๒ภาคธรรมที่เกิดจากการกระทำของ "ฉี่" นั่นเอง มนุษย์และสรรพสิ่งต่างก็มี๒ภาคธรรมใน ๒
 นัย ๒ ลักษณะ เช่นนี้ อยู่ในตัวเสมอ

๒ภาคธรรมที่แท้จริงก็คือ "หลี่" นั้น หมายถึงกฎ เกณฑ์ เหตุผลตลอดจนหลักศีลธรรมที่คอย
 กำกับอยู่ในมนุษย์และสรรพสิ่ง โดยเหตุนี้ หน้าที่ที่ปัจเจกภาพทั้งปวง ได้ถูกกำหนดให้กระทำ จึง
 ได้แก่การปฏิบัติตามกฎ เกณฑ์และเหตุผลดังกล่าว เพื่อให้สอดคล้องกับธรรมชาติของจักรวาล การไม่
 ทำตามหน้าที่ดังกล่าวย่อมเท่ากับ การฝืนสังขยาและจะเป็นเหตุให้เกิดสภาวะขัดแย้งกันขึ้นระหว่าง
 การกระทำกับธรรมชาติภายใน ก่อให้เกิดความไม่เรียบร้อยต่าง ๆ นานาขึ้น ส่วนผู้ที่ทำตามหน้าที่
 ด้วยดี ก็จะเท่ากับการสร้างความสอดคล้องกลมกลืนระหว่างตัวตนกับธรรมชาติขึ้น สามารถที่จะ
 บรรลุคุณธรรมถึง เป็นสิ่งสร้างความสมบูรณ์ให้กับปัจเจกภาพนั้นๆ ได้ ซึ่งนับเป็นการบรรลุถึงจุดหมาย
 สูงสุดซึ่งมีเพียงประการเดียวของการเกิดขึ้นมาเป็นตัวตน โดยเหตุนี้ ผู้แสวงหาหนทางสู่ความเป็น
 "นักปราชญ์" จึงต้องตระหนักถึง "หน้าที่" ที่กำหนดโดย๒ภาคธรรมที่แท้ดังกล่าวนี้ไว้ให้จงดี

ส่วน๒ภาคธรรมอันเกิดจากอิทธิพลของ "ฉี่" ซึ่งขงจื้อเองก็สอนให้ไม่ต้องไปสนใจถึงนั้น
 ก็เป็นชะตาที่ไม่อาจปฏิเสธได้ - เพราะการ เกิดของสรรพสิ่งจะต้องอาศัยขบวนการของ "ฉี่" เป็น
 องค์ประกอบที่จำเป็น การที่หลีกเลี่ยง๒ภาคธรรมภาคนี้ได้จึงมีแต่การ ไม่ได้เกิดขึ้นมาเท่านั้น
 ชาติกำเนิด, รูปร่างรูปตลอดจนสิ่งแวดล้อมที่ต่าง ๆ กัน ล้วนแล้วแต่เป็น๒ภาคธรรมในภาคนี้ทั้งสิ้น
 อย่างไรก็ตาม แม้จะหลีกเลี่ยง๒ภาคธรรมส่วนนี้ไปไม่ได้ แต่มนุษย์หรือปัจเจกภาพทั้งปวงก็มีสิทธิ์
 ที่จะเปลี่ยนแปลงแก้ไขได้ เนื่องจาก "ฉี่" มีธรรมชาติที่จะต้องเปลี่ยนแปลงไปมาอยู่เสมอ โอกาส
 ที่๒ภาคธรรมที่ถูกกำหนดโดย "ฉี่" จะถูกบิดพลิ้วผันแปรจึงมีอยู่ด้วยเช่นกัน ความไม่แน่นอนของ๒ภาค-
 ธรรมในภาคนี้จึงทำให้ขงจื้อกล่าวว่าเป็น๒ภาคธรรมที่ไม่แท้ มนุษย์ย่อมมีสิทธิ์ในการ เลือปฏิบัติตามยึด
 ความสามารถเพื่อ เปลี่ยนแปลง๒ภาคธรรมภาคนี้ได้เสมอ จูจี้จึงสนับสนุนให้มนุษย์พยายามต่อสู้เพื่อ
 แก้ไข๒ภาคธรรมดังกล่าว โดยไม่มัวงุนงง

มนุษย์ยอมมีชะตากรรมโดยกำหนดอยู่ แต่จะต้องไม่ยินยอมรับ โดยผู้รู้ต่อชะตากรรมนั้น ดัง
 คำ(ทอง เบ็ญจื่อ)ที่กล่าวเอาไว้ว่า "ผู้ที่เข้าใจชะตากรรม(มิ่ง)ยอมไม่ไปยืนอยู่ใต้อำแพง"
 กาโรรณโคคนหนึ่งประกาศขึ้นว่า นี่คือน้ำที่ถูกลิขิตกำหนดมาเรียบร้อยแล้ว พร้อมทั้งเอา
 ไปยืนอยู่ภายใต้อำแพงที่เห็นวากำลังจะพังหลายลงมา นั้นยอมไม่ใช้การกำหนดของชะตากรรม
 แต่เพียงฝ่ายเดียว สำหรับเรื่องราวหรือกิจการของมนุษย์นั้น ควรดีว่า จนจากการที่ได้
 พยายามจนถึงที่สุดแล้วเท่านั้น จึงจะตกเป็นเรื่องของชะตากรรม¹

...ถ้าเขาบอกว่าชีวิตของเขาถูกกำหนดให้ตายลงในน้ำหรือในกองไฟ เขายอมไม่คิด
 หรือยินยอมที่จะกระโดดลงไปน้ำหรือกระโดดเข้าไปในกองไฟด้วยตัวของตัวเอง เป็นแน่แท้²

ดูจึงมีความเห็นว่า กรรมหรือการกระทำของมนุษย์มีส่วนในการกำหนดความเป็นไปของ
 ชะตาชีวิตด้วย และมนุษย์ยอมมีสิ่งที่จะเป็นหรือเปลี่ยนแปลงการกำหนดของธรรมชาติได้ในระดับหนึ่ง
 โดยเหตุนี้ มนุษย์จึงควรพยายามต่อสู้จนสุดความสามารถเสียก่อนที่จะยอมรับว่าเป็นชะตากรรม
 มิใช่เชื่อถึงชะตาลิขิตจากสวรรค์แต่สถานเดียวอย่างงมงาย จนทอดอ้ายตายยากไม่คิดดิ้นรน
 เพื่อชีวิตที่ดีกว่า

¹ Ibid., p.144.

For man there is certainly the Decree, but he must not fail to "receive it submissively in its true meaning", as taught in the words, "He who understands what the Decree is will not stand beneath a precipitous wall. If a man, saying "It is decreed", goes and stands beneath a precipitous wall and the wall falls and crushes him, it cannot be attributed solely to the Decree. In Human affairs when a man has done his utmost you may talk of the Decree.

² Ibid., p.143.

...If a man says he is destined to die in water or fire, he does not, on that account, himself leap into the water, or fire, and die.

สรุปแล้ว "มิ่ง" หรือชะตากรรมตามทัศนะของจูชี่ถูกแบ่งอธิบายเป็น 2 ภาคด้วยกัน "ภาคหนึ่งคือชะตาที่ประกอบกันขึ้นเป็นปรากฏการณ์ และอีกภาคหนึ่งคือตัวกฎเกณฑ์" ¹ ชะตากรรมที่หมายถึงกาลที่เป็นกฎเกณฑ์ที่ควบคุมปัจเจกภาพทั้งปวงซึ่งก็คือคุณธรรมทั้ง 4 นั้นเอง มนุษย์ย่อมมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตามกฎศีลธรรมดังกล่าว เนื่องจากเป็นหนทางที่นำไปสู่จุดหมายที่สมบูรณ์ของชีวิต ส่วนชะตากรรมอีกภาคหนึ่งซึ่งไม่เที่ยงแท้แน่นอน เกิดจากอิทธิพลของ "ฉี่" ในระยะที่ผ่านขบวนการกำเนิด ทำให้มนุษย์มีสภาวะแวดล้อม, รูปลักษณ์, ฐานะเพการอบรม ตลอดจนนิสัยใจคอที่แตกต่างกันไป ระบกกำหนดเหล่านี้ หากยังมีได้บังเกิดขึ้นหรือเป็นไป ย่อมอยู่ในวิสัยที่มนุษย์จะบิดเบือนแก้ไขได้ด้วยอำนาจของกรรมปัจจุบันของตนเอง ซึ่งจะได้อผลมากน้อยตามแต่แรงพยายามของแต่ละบุคคล นักปราชญ์ย่อมเป็นผู้ที่เข้าใจชะตากรรมในลักษณะที่กล่าวมานี้ และสามารถแยกแยะได้ว่าชะตากรรมอันใดเป็นชะตากรรมที่แท้หรือไม่ ดังนั้น จึงไม่หลงคร่ำครวญหรือเสียเวลาไปกับการแก้ไขชะตากรรมในทางที่ผิดหรือในทางที่เป็นไปไม่ได้ แต่มุ่งมั่นอยู่กับการปฏิบัติตามหน้าที่ที่แท้จริงของชีวิตแต่เพียงด้านเดียว นักปราชญ์จึงเป็นผู้ที่ไม่ท่วงก้งวลต่อความเป็นอยู่ของตนมากกว่าเป็นห่วงในเรื่องการปฏิบัติตามหลักจริยธรรมซึ่งเป็นหน้าที่ของตนโดยตรง

การอธิบายเรื่องชะตากรรมในลักษณะนี้ของจูชี่ย่อมเล็งผลไว้หลายประการด้วยกัน ในประการแรก ต้องการบังคับให้มนุษย์ประพฤติตนตามหลักจริยธรรมของงวงจื่อ โดยประกาศว่าจริยธรรมดังกล่าวคือธรรมชาติและชะตาลีทิศที่แท้จริงซึ่งมนุษย์จะขัดแย้งไม่ได้และจะต้องถือเป็นหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ประการที่สองเป็นการให้กำลังใจแก่ผู้ที่มีสภาพอันไม่น่าพึงใจกำกับอยู่ในตัว โดยสอนว่าสถานการณ์ทางโลกเหล่านี้มีหนทางที่เปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้นหรือเลวลงได้ตามแรงกรรมของแต่ละบุคคล และในประการสุดท้าย ก็เพื่อเป็นการปลอบประโลมใจผู้ที่ได้พยายามจนถึงที่สุดแล้วยังไม่สามารถบรรลุผลที่ตนต้องการ โดยการสอนให้รู้จักยอมรับในขีดความสามารถของตน และรู้จักเพียงขอในสภาพของตนหลังจากที่ได้พยายามทำดีที่สุดมาแล้ว ไม่ทุ่มเทแรงจนเกินตัวเพื่อกำหนดสถานการณ์ทางปรากฏการณ์อันมิใช่สาระที่แท้จริงของชีวิต

กล่าวได้ว่า จูซีเป็นผู้ที่นำเอาคติเรื่องชะตากรรมของขงจื๊อมาอธิบายเสียใหม่บนพื้นฐานของทฤษฎีเรื่อง "หลี่" ของเขาให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น โดยรักษานัยของความหมายเดิมเอาไว้ได้พอสมควร ทั้งยังได้เสริมเหตุผลบางประการให้มีลักษณะเป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้น อันละของมนุษย์ที่มีต่อสวรรค์ตามความเข้าใจของจูซีก็ถึงขั้นละทิ้งที่มนุษย์มีต่อธรรมชาติอันตั้งงามของตนเอง มนุษย์จึงมีสิทธิ์มากขึ้นในการเลือกกำหนดวิถีชีวิตด้วยกรรมของตนเอง นอกจากนี้ ความเชื่อเรื่องชะตากรรมของเขาก็มิได้มีลักษณะที่ยอมรับมนุษย์เป็นข้าขวางใต้อองสวรรค์แต่เพียงสถานเดียวดังคติของโบราณอีกต่อไป เพราะสิ่งที่มนุษย์ได้กระทำไปสามารถส่งผลสะท้อนกลับมาสู่ตัวเองได้ตามอำนาจของระบบเหตุผล ผลของการทำดีหรือทำชั่วมิได้ขึ้นอยู่กับอำนาจใจของสวรรค์อีกแล้ว แต่ขึ้นอยู่กับเหตุผลและกฎเกณฑ์ของจักรวาลสิ่ง เป็นกฎเกณฑ์ครอบคลุมทุกสิ่งและทุกปรากฏการณ์อยู่ชั่ววันรันดร การอธิบายชะตากรรมในแนวทางเช่นนี้ จึงเป็นการส่งเสริมให้คนกล้าละทิ้งไสยศาสตร์มากกว่าชะตากรรมแบบศักดิ์คินาสวามีก็ค้อยู่เป็นธรรมดา

ชีวิตหน้า

ปัญหาเรื่องชีวิตหน้าหรือความเป็นไปของมนุษย์หลังจากที่ตายไปแล้วนั้น เป็นเรื่องที่ขงจื๊อพยายามหลีกเลี่ยงในการกล่าวถึงอยู่เสมอ วิชาญาณของผู้ที่ตายไปแล้วจะมีอยู่หรือไม่อย่างไร เป็นปัญหาที่ขงจื๊อไม่ยอมตอบ ทั้งนี้เพราะเขาต้องการเน้นสาระแห่งความเป็นอยู่ของมนุษย์ในโลกนี้เท่านั้น ปัญหาเรื่องนี้จึงไม่อยู่ในขอบข่ายของจริยธรรมที่เขามุ่งเผยแพร่ บางครั้งขงจื๊อยังแสดงความเห็นด้วยว่าปัญหาลักษณะดังกล่าวเป็นปัญหาที่ไม่ควรตอบอีกด้วย ดังความตอนหนึ่งเมื่อจื่อกงถามขึ้นว่า วิชาญาณของผู้ที่ตายไปแล้วจะรู้หรือไม่ว่าอนุชนรุ่นหลังได้เคารพไหวบูชาอยู่ ขงจื๊อตอบว่า

...ถ้าฉันบอกว่า ผู้ที่ตายไปแล้วมีวิชาญาณสามารถรับรู้การเคารพไหวได้ ก็จะทำให้ผู้ที่แก่กล้าในคฤหัสถ์ธรรมทั้งหลาย หุมเหตุสรรหูลู่ไปให้แก่คนตายเสียจนหมดเนื้อหมดตัว และถ้าฉันบอกว่า ผู้ตายไม่อาจรับรู้การเคารพไหวได้ ก็เกรงว่า บุตรลูกคฤหัสถ์ทั้งหลาย จะทอดทิ้งซาก

ของบรรพบุรุษโดยไมเค่แล้จัดการฝังให้เป็นทีี่เรียบร้อย ¹

การตอบว่าวิญญาณเมื่ออยู่จริงหรือไม่จึงอาจส่งผลที่ไม่ดีตามมาได้ไม่ว่าจะตอบรับหรือตอบปฏิเสธ ทบทางทีี่ดีทีี่สุดจึงควรนึ่งไว้ปล่อยให้เป็นฉจีนโดยปัญหาต่อไป

ถึงแม้ว่าจริงจะไม่ตอบปัญหาเกี่ยวกับวิญญาณหรือชีวิตหลังจากตายไปแล้ว แต่เขาก็ยังสนับสนุนการทำพิธี เช่นไหว้บรรพบุรุษอยู่ เพราะพิธีกรรมดังกล่าวจะเป็นเครื่องฝึกฝนกั้คุณธรรมในตัวมนุษย์ให้เจริญยิ่งขึ้นได้ โดยเหตุทีี่ความกตัญญูนี้เพียงแสดงได้แต่กับผู้ที่ตายไปแล้วเท่านั้น ผลพลอยได้จากพิธีการบูชาบรรพบุรุษจึงสามารถส่งถึงชีวิตและคติทางสังคมในโลกปัจจุบันได้ด้วย ส่วนบรรพบุรุษในสัมปรายภพจะได้รับผลแห่งความกตัญญูนี้หรือไม่ ย่อมเป็นอีกปัญหาหนึ่งซึ่งคงจะก็เห็นว่ไม่ไ้พ้นาที่ของชีวิตปัจจุบันทีี่จะต้องตอบปัญหาดังกล่าว คงจะจึงกล่าวว่ "เมื่อกระทำพิธีบูชาบรรพบุรุษ ก็ให้กระทำด้วยอาการเคารพเสมือนหนึ่งบรรพบุรุษนั้นยังมีชีวิตอยู่ เมื่อจะเคารพผีสาแหวคาก็ให้ปฏิบัติเสมือนหนึ่งว่ามีสาแหวคาค้างหลายมาปรากฏอยู่ตรงหน้าด้วย" ² แสดงถึงการเน้นจิตเจตนาและอาการของผู้ทำพิธีมากกว่าจะพะวงสนใจอยู่กับการมีอยู่หรือไม่ของวิญญาณบรรพบุรุษหรือผีสาแหวค

¹ James Legge, The Chinese Classic, (Hong Kong : Hong Kong University Press, 1960), I : 99.

If I were to say that the dead have such knowledge, I am afraid that filial sons and dutiful grandsons would injure their substances in paying the last offices to the departed, and if I were to say that the dead have not such knowledge, I am afraid list unfilial sons should leave their parents unburied.

² The Analects., 3/2.

He sacrificed to the dead, as if they were present. He sacrificed to the spirits as if the spirits were present.

อย่างไรก็ตาม การปฏิเสธที่จะกล่าวถึงเรื่องวิญญาณของขงจื้อนี้ ก็เท่ากับการแสดงให้เห็น โดยปริยายถึงแนว โนมที่ เป็นไปในข้างปฏิเสธความมีอยู่ของวิญญาณ ซึ่งจะสังเกตุเพิ่มเติมได้จาก คำกล่าวของเขาคือ "เหียน" หรือสวรรค์ในแง่ที่เป็นกฎเกณฑ์อันไรตัวตนอยู่บ่อยครั้ง¹ เพียงแต่ขงจื้อยังไม่กล้าที่จะปฏิเสธความเชื่อของชาวจีนเกี่ยวกับความมีอยู่ของวิญญาณที่ออกมาอย่างตรงๆ เท่านั้น เพราะยังไม่เห็นความจำเป็นหรือประโยชน์ในการคัดค้านความเชื่อที่ฝังแน่นมานานดังกล่าว อย่างไรก็ตาม เขาก็ยังสามารถใช้ประโยชน์จากคติดังกล่าวได้ในบางครั้ง โดยเป็นเงื่อนไขอย่างหนึ่งสำหรับชักจูงให้ผู้คนเชื่อถือในหลักจริยธรรมของเขามากยิ่งขึ้นอีกด้วย

ขงจื้อจึงจะได้พิจารณาเห็นถึงแนว โนมแห่งการปฏิเสธ โลกของวิญญาณดังกล่าวในปรัชญาของขงจื้อ เขาจึงอธิบายถึงความเสียหาย โดยยืนยันอย่างแน่ชัดได้ชัดขาดลงไปเลยว่า ชีวิตหลังจากที่ตายไปแล้ว ตลอดจนผีสารบรรพบุรุษทั้งหลาย ล้วนเป็นสิ่งที่ไม่มีอยู่จริงทั้งสิ้น

มีผู้ถามขึ้นว่า เมื่อมนุษย์ตายไปแล้ว ความรู้สึกและจิตสำนึกจะแตก่างสูญสลายไปหรือไม่ จูชีตอบว่า มิเพียงแต่ความรู้สึกจะสูญสลายไปเท่านั้น แต่ยังเป็น การแสดงถึงจุดสิ้นสุดของความในมนุษย์ โดยสิ้นเชิงเลยทีเดียว เมื่อ "จี้" ของร่างกายถึงจุดจบ ความรู้สึกก็ถึงจุดจบด้วย²

...สิ่งที่ตายไปแล้วย่อมไม่หวนกลับมา หัวทั้งจักรวาลนี้ มีแต่ "หลี่" เท่านั้นที่สามารถคงอยู่ได้อย่างเป็นนิรันดร ไม่มีสัตว์หรือสิ่งอื่นใดจะเป็นอมตะ สรรพสิ่งจะต้องเปลี่ยนแปลงและสูญสลายไปเป็นธรรมดา³

¹ James Legge, The Chinese Classics, I : 100.

² Josept Needham, Science & Civilization in China, II . 490.

Someone asked whether, at the time of death, a man's consciousness is dissipated and scattered. The Philosopher answered that it was not merely dissipated, but completely finished. The Ch'i (of the body) comes to an end, and so does his consciousness.

³ Ibid.

That which dies dissapears and does not return. Of changeless in the Universe, there is nothing but Li. No creatures are eternal, all are subject to change and mortality.

ความมั่นใจของจูอีในการประกาศถึงความไม่มีอยู่ของ โลกหน้าหรือชีวิตหน้านี้ ตั้งอยู่บนพื้นฐานความคิดทางเมตาฟิสิกส์ของเขาด้วย กล่าวคือ เมื่อสัจภาวะของจักรวาลมีอยู่เพียงสองสิ่งเท่านั้นคือ "หลี่" กับ "จี้" และมนุษย์ก็เป็นเพียงการประกอบกันขึ้นมาของ "หลี่" และ "จี้" ดังกล่าว ดังนั้นหากองค์ประกอบของมนุษย์คลี่คลายสลายตัวลง ความเป็นมนุษย์ก็ควรจะสูญสิ้นทำลายลงตามไปด้วย และกลับกลายเป็นเข้าสู่สภาพเดิมคือ "หลี่" และ "จี้" ถึงแม้จะมีโอกาสรวมตัวประกอบกันขึ้นมาใหม่ ก็เป็นไปด้วยเหตุปัจจัยใหม่ที่ไม่เกี่ยวข้องกับร่างเดิมที่ได้แตกดับไปแล้ว สิ่งที่เกิดขึ้นมาใหม่กับสิ่งเดิมอาจจะกล่าวได้ว่ามีความสัมพันธ์กันอยู่บ้างในสถานะที่ถูกกำหนดโดย "หลี่" และมีกำเนิดมาจาก "จี้" เดียวกัน ซึ่งความสัมพันธ์ เช่นนี้ก็เป็นเช่นเดียวกับลักษณะสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกภาพที่มีสากกลภาพร่วมกัน ซึ่งนับเป็นสัมพันธภาพปกติมิได้เป็นกรณีพิเศษแต่อย่างใด จึงกล่าวไม่ได้ว่าสิ่งที่อาจเกิดขึ้นใหม่คือวิญญูณของสิ่งเดิมที่แตกสลายไปแล้ว

เมื่อตัดสินใจว่า โลกหน้าไม่มีและชีวิตตายไปแล้วยอมสูญเช่นกันแล้ว จะให้ผู้คนหนีพ้นทุกข์และความต้องการของตนเอง เพื่อปฏิบัติตามหลักจริยธรรมกันไปทำไม หากไม่มีนรกและสวรรค์สำหรับเป็นที่ลงโทษและสมนาคุณผู้ดีและเลวหรือปฏิบัติคุณธรรมแล้ว มนุษย์ก็มีสิทธิ์แสวงหาความสุขทางโลกียะให้เต็มที่เสียมิดีกว่าหรือ จูอีจะไม่หวั่นวิตกต่อปัญหาแบบนี้เท่าใดนัก เพราะเชื่อว่าการกระทำกรรมต่างๆของมนุษย์ย่อมขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์เหตุผลของจักรวาลอยู่เสมอ โดยอำนาจของกฎเกณฑ์ดังกล่าวจะเป็นตัวส่งผลหรือวิบากกรรมตอบแทนการกระทำที่มนุษย์เลือกปฏิบัติเอง ทั้งนี้โดยไม่จำเป็นจะต้องรอไปถึงชีวิตหน้าแต่อย่างใด การปฏิบัติตามจริยธรรมจึงเป็นหน้าที่ของมนุษย์ที่หลีกเลี่ยงไม่ได้โดยปริยาย นอกจากนี้แล้ว จูอียังเชื่อมั่นในธรรมชาติดั้งเดิมที่ดั่งามรองมนุษย์อีกด้วย อันจะทำให้การเลือกทำกรรมต่างๆของมนุษย์ถูก โน้มนำไปในทางที่ดีอยู่เสมอตามแก่นสารที่เป็นสัจภาวะแฝงอยู่ในตัวมนุษย์ ดังนั้น หากจะสาวหาสาเหตุของการทำความดีของมนุษย์ไปจนถึงที่สุดแล้ว ก็จะพบว่ามนุษย์ทำความดีก็เพราะมีธาตุแท้ที่ดีเป็นธรรมชาติประจำตัว จึงต้องการทำความดี มิใช่เพราะมีความละโมภต้องการผลตอบแทนหรือเพราะหวาดกลัวผลกระทบแต่อย่างใด กล่าวอีกนัยหนึ่ง การทำความดีของมนุษย์เป็นเป้าหมาย (end) อยู่ในตัวเอง มิใช่เป็นมรรควิธี (means) ของเป้าหมายอื่นใดอีก

การปฏิเสธชีวิตหน้าและ โลกแห่งวิญญาณของจูจี้มี มิได้หักล้างหรือกระทบกระเทือนหลัก คำสอนของขงจื้อแต่อย่างใด เนื่องจากเป้าหมายของปรัชญาขงจื้อก็เป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของปัจเจกภาพและสังคมใน โลกนี้เท่านั้น การตีความของจูจี้จึง เป็นการส่งเสริมอุดมการณ์ของลัทธิให้หนักแน่นตั้งขึ้นหึ่ยัง เป็นการเพิ่มความน่าเชื่อถือให้แก่ลัทธิขงจื้อตามยุคสมัยที่เหมาะสมขึ้น โดยที่ได้อธิบายให้เป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้นด้วยการปฏิเสธสิ่งที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้เสียแต่แรก เป็นการตัดปัญหาสารพันที่อาจตามมาอีก ไม่น้อยในภายหลัง

สรุป

ทัศนะของจูจี้เกี่ยวกับปัญหา เรื่องที่มาของมนุษย์ แสดงให้เห็นถึงความพยายามที่จะ เปลี่ยนแนวความคิดที่ชาวจีนยึดถือกันมาแต่โบราณ จากลักษณะที่ฝากฝังความเชื่อไว้กับอำนาจอัน ไร้ลับซึ่งแฝงอยู่ในธรรมชาติ มาเป็นลักษณะที่ตั้งอยู่บนสมมติฐานทางเหตุผล การพัฒนาของประวัติศาสตร์ทางความคิดของชาวจีนที่มีอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะภายหลังจากการได้รับแรงกระทบจากพุทธศาสนา ทำให้ปัญหาทางปรัชญาแตกตัวขยายออกไปอย่างกว้างขวาง เมื่อประกอบกับความเจริญทางวิทยาการที่รุ่งเรืองขึ้นตามลำดับ จึงทำให้ชาวจีนที่เคยยินยอมพร้อมใจกันอยู่ภายใต้อำนาจของสวราชันมานาน เริ่มรู้จักคิดพิจารณาเหตุผลเพื่อตอบปัญหาต่างๆ ให้มีหลักเกณฑ์มากขึ้น ปรัชญาขงจื้อจึงได้รับการรักษาให้เป็นคำสอนที่เป็นวิทยาศาสตร์ยิ่งขึ้น เชื่อสนองตอบต่อวิจารณ์ของปัญญาชนที่เติบโตขึ้นตามลำดับ และการแสดงที่มาของมนุษย์ โดยขึ้นฐานของทฤษฎี "หลี่" ที่จูจี้เสนอขึ้นนี้ ก็เป็นการขจัดความงุนงงใจของบรรดาสานุศิษย์ที่เลื่อมใสลัทธิขงจื้อได้ อย่างน้อยก็ในระดับหนึ่ง เพราะลักษณะของปรัชญาขงจื้อที่เน้นเรื่องชีวิตและ โลกปัจจุบันต่างมาก เช่นนี้ ย่อมไม่สมควรจะมีตัวชี้ขาดที่เป็นอิสระอยู่เหนือโลก ลอดไป อันจะทำให้คนใน โลกนี้เกิดจิตที่วอกแวกคิดถึง เบื้องต้นและบันปลายของชีวิตมากเกินไปจนไม่ เป็นอันทำการที่มีประโยชน์อื่นๆ แนวความเชื่อในเรื่อง "เทียชุน" ว่าเป็นตัวควบคุม โชคชะตาของ โลกไว้ทั้งหมด จึงถูกเปลี่ยนให้เป็นความเชื่อในเรื่อง "หลี่" แทน โดยที่ "หลี่" เป็นระบบเหตุผลของจักรวาลที่ควบคุมกลไกต่างๆ ในจักรวาล จนแม้กระทั่งตัวของ "หลี่" เองก็ไม่ได้อยู่นอกกฎเกณฑ์ เหตุผลเดียวกันนี้ และ โดยที่ "หลี่" เป็นกฎเกณฑ์ที่จำเป็นต้องผูกพันอยู่กับปรากฏการณ์ใน โลกแห่งความ

เป็นจริงอยู่ตลอดเวลา จึงทำให้อำนาจเร้นลับในธรรมชาติต่างๆ ถูกคลี่คลายกลายฐานะ เป็นเพียงปรากฏการณ์ธรรมดาที่สามารถอธิบายได้ด้วยเหตุผล ที่มาของมนุษย์เป็นเพียงวิวัฒนาการที่เกิดขึ้นมาเอง มิใช่การสร้างของพระเจ้าหรืออำนาจเร้นลับใดๆ ฤๅศาสดาก็เป็นเพียงหน้าที่และสำนักแห่งความเป็นมนุษย์ซึ่งทุกคนจะต้องรับผิดชอบเอง โดยไม่ต้องพะวงถึงสวรรค์หรือผู้กำหนดชะตากรรม และความตายก็มีสิ่งอื่นใดนอกจากขั้นตอนหนึ่งของกระบวนการวิวัฒนาการ จึงจะดำเนินต่อไปเรื่อยๆ โดยไม่หวนกลับมาสัมพันธ์กับชีวิตปัจจุบันแต่อย่างใด ความเชื่อเช่นนี้ ทำให้มนุษย์ไม่ต้องคอยหวาดพะวงกับการกำหนดของอำนาจธรรมชาติ มุ่งสนใจแต่การพัฒนาสภาวะในปัจจุบันของตัว และละทิ้งกมลาคติที่ฝังแต่เพียงอย่างเดียว โดยไม่ต้องคอยเอาใจแพศยาฟ้าดินอีกต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย